

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Πρόγραμμα για την Αειφόρο Ανάπτυξη στο Αιγαίο

Νομικός Οδηγός του Ενεργού Πολίτη
Αιγαίου

Αθήνα, 12 Ιανουαρίου 2007

Ο Νομικός Οδηγός για τον Ενεργό Πολίτη του Αιγαίου γράφτηκε από την Ιφιγένεια Ορφανού σε εθελοντικό πλαίσιο για το Πρόγραμμα για την Αειφόρο Ανάπτυξη στο Αιγαίο.

Ο Νόμος σύμμαχος του Πολίτη στην προστασία του τόπου του

Περιεχόμενα

1. Ο Νόμος δίνει στον Πολίτη «εργαλεία» προς αξιοποίηση	2
2. Βεβαίως, υπάρχουν δυσκολίες: Η «ταλαιπωρημένη» σχέση του Πολίτη με το Νόμο.	2
3. Τι εννοούμε όταν λέμε «Νόμος»; Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του νομικού μας συστήματος;	3
(α) «Νομοθεσία» ή «Νόμος» - Πηγές κανόνων δικαίου	4
(β) Η δομή του νομικού μας συστήματος - Ιεράρχηση των νομικών κανόνων	4
(γ) Κανόνες με διαφορετικό σκοπό και λειτουργία: καταστολή & τιμωρία, προληπτικά μέτρα, σχεδιασμός	6
(αα) Καταστολή: Απαγορεύσεις & ποινές:	6
(ββ) Πρόληψη: Κανόνες που θέτουν όρους και προϋποθέσεις δραστηριοτήτων ή προβλέπουν προληπτικά μέτρα για την αποφυγή βλαβών	7
(γγ) Σχεδιασμός πολιτικών προστασίας και ίδρυση θεσμών και φορέων	7
(δ) Κανόνες με γενικότερο εύρος ρύθμισης και κανόνες με πιο ειδικό περιεχόμενο	8
4. Ποια είναι η νομοθεσία στη χώρα μας που τίθεται σε εξυπηρέτηση της αιφόρου ανάπτυξης;	9
(α) Ευρωπαϊκή νομοθεσία	10
(β) Το Σύνταγμα	10
(γ) Αναλυτικά η εθνική ελληνική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος	11
(αα) ο γενικότερος νόμος 1650/1986	11
(ββ) οι ειδικότεροι νόμοι για την προστασία συγκεκριμένων περιβαλλοντικών αγαθών	11
(γγ) η νομοθεσία που ρυθμίζει ειδικότερους τρόπους προσβολής περιβαλλοντικών αγαθών	12
(δδ) η νομοθεσία για την περιβαλλοντική πληροφορία	12
(δ) η χωροταξική νομοθεσία,	13
(ε) η πολεοδομική νομοθεσία,	13
(στ) οι διατάξεις για την προηγούμενη αδειοδότηση και γενικά για τους όρους και τις προϋποθέσεις άσκησης παραγωγικών δραστηριοτήτων	16
(ζ) από τη νομοθεσία για τον τουρισμό	17
5. Τι είδους «εργαλεία» δίνει ο Νόμος στον Πολίτη;	18
(α) Καθοριστική η πληροφόρηση: Γνώση του Νόμου, γνώση των αρμοδίων αρχών αλλά και πρόσβαση σε Περιβαλλοντική Πληροφορία	18
(β) Η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί ατομικό μας δικαίωμα	18
(γ) Τα «εργαλεία» του Πολίτη πιο συγκεκριμένα:	19
(αα) Ο Πολίτης εναντίον άλλων πολιτών: απαίτηση για αποζημίωση από τους πολίτες που παρανομούν και αναπτύσσουν βλαπτική δραστηριότητα	19

(ββ) Ο Πολίτης εναντίον των κρατικών αρχών: Ο Πολίτης αποτρέπει τις παράνομες πράξεις της Διοίκησης	20
(i) Η αίτηση ακυρώσεως	21
(ii) Προσφυγή στα διοικητικά δικαστήρια	22
(iii) Αγωγή Αποζημίωσης κατά του Δημοσίου	22
(iv) Προσφυγή στο Συνήγορο του Πολίτη	22
(v) Προσφυγή στους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος	22
(γγ) Ο Πολίτης ενεργοποιεί τις κρατικές αρχές	23
(i) Παροχή πληροφοριών ή καταγγελία στην αρμόδια αρχή	23
(ii) Καταγγελία στο Συνήγορο του Πολίτη & στους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος	24
(iii) Παρέμβαση υπέρ της Διοίκησης	24

Ο Νόμος σύμμαχος του Πολίτη στην προστασία του τόπου του

1. Ο Νόμος δίνει στον Πολίτη «εργαλεία» προς αξιοποίηση

Η σύγχρονη ελληνική νομοθεσία, παρά τις όποιες ατέλειές της, προσφέρει καταρχήν στους πολίτες σημαντικά «εργαλεία» στην προσπάθειά τους να συμβάλουν στην προστασία αλλά και στην ανάπτυξη του τόπου τους. Οι νόμοι που αφορούν τη διατήρηση και προστασία των περιβαλλοντικών και πολιτιστικών αγαθών παρέχουν στους πολίτες βοηθήματα τα οποία οι τελευταίοι μπορούν να αξιοποιήσουν είτε για να αποτρέψουν οι ίδιοι, με δικές τους ενέργειες, βλαπτικές επεμβάσεις επί του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου τους είτε για να ενεργοποιήσουν τις δημόσιες αρχές, ώστε οι τελευταίες να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για να προλάβουν υφιστάμενες ή μελλοντικές ζημιές (μέσα από προληπτική ή κατασταλτική δράση αλλά και μέσα από την εφαρμογή των προβλεπόμενων στο νόμο υποχρεώσεών τους για το σχεδιασμό, τη διαμόρφωση και την υλοποίηση μέτρων προστασίας).

2. Βεβαίως, υπάρχουν δυσκολίες: Η «ταλαιπωρημένη» σχέση του Πολίτη με το Νόμο.

Βεβαίως, δεν μπορούμε να αγνοούμε το γεγονός ότι ο πολίτης συχνά δεν γνωρίζει ότι διαθέτει τα «εργαλεία» αυτά και συν τοις άλλοις αισθάνεται πολλές φορές μία δυσπιστία για το Νόμο και την αποτελεσματικότητά του, ίσως συγχέοντας το Νόμο με τις – συχνά όχι και τόσο αποτελεσματικές - δημόσιες αρχές που έχουν την υποχρέωση να ελέγχουν την εφαρμογή του.

Επίσης, είναι αλήθεια ότι στη χώρα μας η σχέση των πολιτών με το Νόμο είναι μία μάλλον δυσχερής σχέση με αρκετές «γκρίζες» (ή και «μαύρες») πλευρές.

Συνηθίζουμε να λέμε ότι η δυσχέρεια αυτής της σχέσης οφείλεται στους πολίτες και σε μία ισχυρή πράγματι νοοτροπία των πολιτών να ..παραβλέπουν τους νόμους. Η πραγματικότητα είναι όμως ότι η δυσκολία είναι αμφίδρομη: η μη εφαρμογή των νόμων δεν οφείλεται μόνο στους πολίτες αλλά και στο ίδιο το περιεχόμενο των νόμων, στην πολυπλοκότητα και τις ατέλειες του ρυθμιστικού και θεσμικού πλαισίου που ιδρύονται από τους νόμους καθώς και στην αναποτελεσματικότητα των δημοσίων αρχών που έχουν την ευθύνη για την εφαρμογή τους. Και ιδού τα συστατικά μίας πραγματικά «ταλαιπωρημένης» σχέσης:

- Πολίτες που δυσπιστούν ή αδιαφορούν προς το νόμο.
- Ατελείς ρυθμίσεις που καθιστούν δυσχερή την ουσιαστική εφαρμογή του νόμου
- Ατέλειες, ελλείψεις και ατυχείς νομοθετικές επιλογές στη διαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου που αρκετές φορές συνθέτει ένα δαιδαλώδες σύστημα από «αρμόδιους» φορείς με αλληλοκαλυπτόμενες αρμοδιότητες και

- Δημόσιες αρχές που δεν ασκούν σωστά (ή και καθόλου) τις αρμοδιότητές τους που τους έχουν ανατεθεί από τον ίδιο το νόμο είτε για την υλοποίηση νομοθετικών ρυθμίσεων (προληπτική δράση ή σχεδιασμός και στρατηγική) είτε για την εποπτεία της εφαρμογής του νόμου από τους πολίτες (κατασταλτική δράση).

Βεβαίως δεν είναι ορθό να προβαίνει κανείς σε γενικόλογες κρίσεις. Σε κάθε τομέα νομοθεσίας υπάρχουν ιδιαιτερότητες και η αποτελεσματικότητα (ή η αναποτελεσματικότητα) στην εφαρμογή του νόμου δεν μπορεί να αξιολογηθεί με ενιαίο τρόπο. Πρέπει μάλιστα να παραδεχθούμε ότι σήμερα – χάρη και στις ρυθμιστικές παρεμβάσεις που έχουμε υποχρεωθεί να υιοθετήσουμε ως μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την κοινοτική νομοθεσία - το ισχύον θεσμικό και ρυθμιστικό πλαίσιο στη χώρα μας εμφανίζει υψηλότερο βαθμό πληρότητας και αρτιότητας απ' ό,τι στο παρελθόν.

Παραμένει βέβαια πάντα εκκρεμές το ερώτημα ως προς την ποιότητα εφαρμογής του ρυθμιστικού και θεσμικού πλαισίου αυτού, όσο πλήρες και άρτιο και να είναι. Και στο ζήτημα αυτό εμπλέκονται άμεσα και οι αρμόδιες αρχές και ο τρόπος που ασκούν τα καθήκοντά τους. Ένας ενεργός και δραστήριος πολίτης, που γνωρίζει και αξιοποιεί τα «εργαλεία» που του παρέχει το ίδιο το ρυθμιστικό πλαίσιο θα μπορούσε να συμβάλει ως ένα σημείο στην ενεργοποίηση των αρμοδίων αρχών και στη βελτίωση του τρόπου που ασκούν τα καθήκοντά τους.

3. Τι εννοούμε όταν λέμε «Νόμος»; Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του νομικού μας συστήματος;

Κάτι που επίσης πρέπει να τονισθεί είναι ότι η νομοθεσία, ο «Νόμος» όπως προτιμούν να λένε οι νομικοί, δεν είναι ένα απολύτως εύχρηστο «εργαλείο» για τους πολίτες. Πριν από οποιαδήποτε αναφορά ή ανάλυση του περιεχομένου της νομοθεσίας και των όποιων βοηθημάτων προστασίας παρέχονται από τη νομοθεσία, είναι αναγκαίες κάποιες προκαταρκτικές αποσαφηνίσεις ως προς τη μορφή και τη λειτουργία του νομικού μας συστήματος. Κάποια βασικά στοιχεία σχετικά με (α) τη δομή του νομοθετικού μας συστήματος και (β) τους εναλλακτικούς στόχους που επιδιώκει να εξυπηρετήσει ο νομοθέτης μέσα από τους επιμέρους νομικούς κανόνες είναι απαραίτητα. Μία απλή παράθεση νομικών κανόνων με περιγραφή των επιμέρους δικαστικών και εξω-δικαστικών βοηθημάτων που δίνει ο νόμος, χωρίς γνώση του τρόπου που διαρθρώνεται και λειτουργεί η νομοθεσία είναι σαν να μας παραδίδουν το «εργαλείο» χωρίς τις οδηγίες χρήσης!

Και δεν είναι υπερβολή να πει κανείς ότι ένας λόγος που η νομοθεσία δεν αξιοποιείται από τους πολίτες όσο θα μπορούσαν είναι και η μη εξοικείωση του πολίτη με τη δομή και λειτουργία του νομικού μας συστήματος.

Ιδού λοιπόν, εν είδει οδηγιών χρήσης (!):

(α) «Νομοθεσία» ή «Νόμος» - Πηγές κανόνων δικαίου

Ο όρος «νομοθεσία» είναι ένας γενικός όρος που χρησιμοποιείται μάλλον από μη νομικούς για να περιγράψει είτε το σύνολο των νομικών κανόνων που ισχύουν στη χώρα μας είτε ειδικότερα, σε συγκεκριμένες αναφορές, τους νομικούς κανόνες που ρυθμίζουν έναν τομέα δραστηριότητας.

Οι νομικοί, ωστόσο, προτιμούν να χρησιμοποιούν καταρχήν το γενικό όρο «ο Νόμος» και ακόμα περισσότερο προτιμούν να συγκεκριμενοποιούν το είδος του «νόμου», διακρίνοντας το «είδος» του νομικού κανόνα ανάλογα με την πηγή του: διακρίνοντας μεταξύ των κανόνων του Συντάγματος, των τυπικών νόμων, των προεδρικών διαταγμάτων και των διοικητικών πράξεων (αποφάσεις υπουργών και άλλων διοικητικών οργάνων).

(β) Η δομή του νομικού μας συστήματος - Ιεράρχηση των νομικών κανόνων

Η διάκριση των νομικών κανόνων βάσει των πηγών τους είναι κρίσιμη γιατί ανάμεσα στις επιμέρους πηγές νομικών κανόνων υπάρχει συγκεκριμένη ιεραρχία. Αυτό σημαίνει ότι κάποιοι νομικοί κανόνες υπερισχύουν άλλων και ακριβώς επειδή υπερισχύουν θέτουν τα κριτήρια για την εγκυρότητα και την αρτιότητά των υποκείμενων κανόνων.

Έτσι πχ οι κανόνες του Συντάγματος υπερισχύουν των κανόνων στους τυπικούς νόμους που ψηφίζει η Βουλή αλλά και των αποφάσεων που εκδίδει η κυβέρνηση (υπουργοί) ή οι διοικητικές αρχές και αυτό σημαίνει ότι οι κανόνες των τυπικών νόμων και των διοικητικών αποφάσεων πρέπει να είναι σύμφωνοι με τις αρχές και το γενικό ρυθμιστικό πλαίσιο που θέτει το Σύνταγμα, άλλως είναι άκυροι και στερούνται δεσμευτικής ισχύος.

Πρέπει να δούμε το νομοθετικό μας σύστημα σαν μία πυραμίδα, που διακρίνεται σε περισσότερα επίπεδα. Οι κανόνες που βρίσκονται σε κάθε επίπεδο, πρέπει να είναι σύμφωνοι με τους κανόνες κορυφής, στα ανώτερα επίπεδα της πυραμίδας και αντίστοιχα θέτουν το πλαίσιο και τα κριτήρια διαμόρφωσης των κανόνων που βρίσκονται στα κατώτερα επίπεδα της πυραμίδας. Σε μία πιο αναλυτική περιγραφή, η «πυραμίδα» περιγράφεται ως εξής:

(1) Στην κορυφή της πυραμίδας πρέπει να τοποθετήσουμε τους κανόνες άμεσου εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι κανόνες άμεσου εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Ένωσης:

(α) έχουν αποτυπωθεί στις ιδρυτικές Συνθήκες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ως προς τα ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος σκόπιμο είναι να αναφέρουμε τα κρίσιμα άρθρα 174 παρ.2 και 6 της Συνθήκης Ε.Κ.)

(β) θεσπίζονται σε μία σειρά νομικά μέσα (παράγωγη ευρωπαϊκή νομοθεσία) που έχουν άμεση δεσμευτική ισχύ για τα κράτη μέλη. Πρόκειται για (i) τους Κανονισμούς (που δεσμεύουν απευθείας και άμεσα και τους πολίτες των κρατών μελών), (ii) τις Οδηγίες (που είναι και το συνηθέστερο νομικό μέσο)

και (iii) τις Αποφάσεις των ευρωπαϊκών οργάνων (για την περιγραφή της λειτουργίας και του αντικειμένου των οποίων απαιτείται μία πιο διεξοδική ανάλυση).

Ειδικά αναφορικά με τις Οδηγίες πρέπει να επισημανθεί ότι έχουν μεν άμεση δεσμευτική ισχύ για τα κράτη μέλη αλλά για να παράγουν αποτελέσματα στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών μελών και να δημιουργήσουν υποχρεώσεις και δικαιώματα για τους πολίτες τους απαιτείται τα κράτη μέλη να θεσπίσουν (εντός συγκεκριμένης προθεσμίας) ειδική εθνική νομοθεσία (στην Ελλάδα, με τη μορφή Νόμου, Προεδρικού Διατάγματος ή ενίοτε Υπουργικής Απόφασης κατ'έξουσιοδότηση νόμου), η οποία, όπως λέμε, «ενσωματώνει» στην εθνική έννομη τάξη τις ευρωπαϊκές επιταγές.

Αυτό που είναι κρίσιμο να τονισθεί είναι ότι οι Οδηγίες ακόμα και εάν δεν έχουν ενσωματωθεί με ειδικό εθνικό νόμο, δεσμεύουν τα κράτη μέλη στη διαμόρφωση της εθνικής τους νομοθεσίας, θέτουν κριτήρια για το περιεχόμενο που θα έχει η εθνική νομοθεσία και σε περίπτωση που ένα κράτος μέλος κατά τη θέσπιση εθνικής νομοθεσίας καταφανώς αντίθετης με τους σκοπούς κοινοτικής Οδηγίας (ακόμα και Οδηγίας που δεν έχει ενσωματωθεί) φέρει ευθύνη και καλείται να λογοδοτήσει έναντι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και κατ'έπείκταση σε περίπτωση μη συμμόρφωσης κινδυνεύει με παραπομπή του στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.

- (2) Στην επόμενη βαθμίδα είναι το Σύνταγμά μας, που πρέπει να ερμηνεύεται σε συμφωνία με τους κανόνες άμεσου εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά με καθοριστική δεσμευτική ισχύ για όλο το σύστημα νομοθεσίας μας είναι το Σύνταγμά μας, που ιδρύει τις βασικές γενικές αρχές λειτουργίας του πολιτεύματος και του κράτους και τα βασικά ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα.

Οι κανόνες του Συντάγματος δεν είναι αναλυτικοί και εξειδικευμένοι, ιδρύουν γενικές αρχές και θέτουν το θεμελιώδες ρυθμιστικό πλαίσιο των υπολοίπων υποκείμενων κανόνων, (δηλαδή υπερισχύουν των κανόνων που θεσπίζονται από τη Βουλή και περιλαμβάνονται στους τυπικούς νόμους καθώς και των κανόνων που περιλαμβάνονται στις αποφάσεις των διοικητικών αρχών).

- (3) Ακολουθούν οι διεθνείς συμβάσεις (εφόσον έχουν αποκτήσει ισχύ, αφού κυρωθούν από τα κοινοβούλια ή τα όποια άλλα όργανα των κρατών που τις έχουν υπογράψει – ενός ελαχίστου αριθμού κρατών που ορίζει η ίδια η σύμβαση). Οι όροι υπό τους οποίους μία διεθνής σύμβαση αποκτά ισχύ στην έννομη τάξη ορίζεται στο Σύνταγμά μας

- (4) (α) Στη συνέχεια είναι οι τυπικοί νόμοι, τα νομοθετικά κείμενα δηλαδή που ονομάζονται και τυπικά «Νόμοι του Ελληνικού Κράτους», το περιεχόμενο των

οποίων πρέπει να είναι σύμφωνο με τις εκάστοτε σχετικές διατάξεις του Συντάγματος

(β) Στην ίδιο επίπεδο ισχύος είναι και τα προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται με υπογραφή του Προέδρου της Δημοκρατίας βάσει προτάσεως υπουργού, σε συγκεκριμένες έκτακτες (προβλεπόμενες στο Σύνταγμα) περιπτώσεις

(5) Τέλος, στη βάση της πυραμίδας είναι οι αποφάσεις των οργάνων της κυβέρνησης (υπουργικές αποφάσεις) και της διοίκησης (αποφάσεις άλλων δημοσίων φορέων). Οι αποφάσεις αυτές εκδίδονται βάσει εξουσιοδότησης από τυπικό νόμο για τη ρύθμιση συγκεκριμένων ζητημάτων (όπως τα ζητήματα περιγράφονται από το νόμο που δίνει την εξουσιοδότηση). Οι αποφάσεις αυτές πρέπει να κινούνται μέσα στα όρια της εξουσιοδότησης που τους έχει τεθεί από το νόμο, να έχουν περιεχόμενο σύμφωνο με το νόμο και φυσικά σύμφωνο με τις εκάστοτε σχετικές διατάξεις του Συντάγματος

Στα κατώτερα επίπεδα της ιεραρχίας (υπουργικές αποφάσεις και αποφάσεις της Διοίκησης), οι νομικοί κανόνες που αφορούν κάποιο ζήτημα είναι πιο αναλυτικοί, έχουν μεγαλύτερη εξειδίκευση και γι' αυτό είναι και περισσότεροι. Αυτός είναι και ένας άλλος λόγος γιατί το σχήμα της πυραμίδας αποτυπώνει επιτυχώς το νομικό μας σύστημα.

(γ) Κανόνες με διαφορετικό σκοπό και λειτουργία: καταστολή & τιμωρία, προληπτικά μέτρα, σχεδιασμός

Αναλύοντας περαιτέρω τη νομοθεσία, κρίσιμο είναι να διευκρινίσουμε και άλλες διακρίσεις των νομικών κανόνων και κυρίως τη διάκριση των νομικών κανόνων με κριτήριο το σκοπό που εξυπηρετεί ο νομοθέτης: (αα) καταστολή, (ββ) πρόληψη, (γγ) σχεδιασμός ή/και υλοποίηση πολιτικής μέσα από την ίδρυση θεσμών και φορέων ή μέσα από την απονομή ή την ανακατανομή αρμοδιοτήτων σε όργανα και φορείς της διοίκησης

Η «παραδοσιακή» εικόνα που έχει ο Πολίτης για το Νόμο είναι ότι ο Νόμος θέτει απαγορεύσεις και προβλέπει την «τιμωρία» για την παραβίασή τους («τιμωρία» που μπορεί να σημαίνει ποινή ή/και αποζημίωση). Και συχνά ο Πολίτης θεωρεί ότι ο ρόλος του Νόμου εξαντλείται ακριβώς σε αυτή τη λειτουργία: να θέσει τα όρια της επιτρεπόμενης συμπεριφοράς και να «διαφυλάξει» τα όρια αυτά με την απειλή κάποιας «τιμωρίας».

Ωστόσο, ο ρόλος του Νόμου είναι ευρύτερος,

(αα) Καταστολή: Απαγορεύσεις & ποινές:

Σαφέστατα, βέβαια, ο Νόμος περιλαμβάνει πράγματι μία σειρά από κανόνες που έχουν σκοπό την καταστολή κάποιων βλαπτικών συμπεριφορών. Με σκοπό την προστασία κάποιου ή κάποιων αγαθών του κοινωνικού συνόλου ή την προστασία των δικαιωμάτων ή των συμφερόντων άλλων ατόμων, οι κανόνες αυτοί θέτουν τα όρια

της επιτρεπόμενης συμπεριφοράς και θεσπίζουν απαγορεύσεις, με την απειλή κάποιας «ποινής», που μπορεί να είναι κατά νομική ακριβολογία ποινή δηλαδή ευθύνη κατά το ποινικό δίκαιο, μπορεί να είναι επιβολή κάποιων κυρώσεων από τη διοίκηση (πχ κατεδάφιση αυθαιρέτων, επιβολή προστίμων) ή μπορεί να είναι η ευθύνη για αποζημίωση όσων έχουν υποστεί βλάβη.

Ο ρόλος του Νόμου όμως έχει αναπτυχθεί περαιτέρω για να εξυπηρετεί και άλλες λειτουργίες:

(ββ) Πρόληψη: Κανόνες που θέτουν όρους και προϋποθέσεις δραστηριοτήτων ή προβλέπουν προληπτικά μέτρα για την αποφυγή βλαβών

Στη νομοθεσία περιλαμβάνονται και κανόνες που θέτουν όρους και προϋποθέσεις για την άσκηση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων. Μέσα από την τήρηση των όρων αυτών διασφαλίζεται με καθοριστικό τρόπο η πρόληψη βλαβών σε συγκεκριμένα αγαθά του κοινωνικού συνόλου ή και σε αγαθά μεμονωμένων ατόμων. Τέτοιοι κανόνες είναι οι κανόνες που προβλέπουν πχ λήψη προηγούμενης άδειας κατόπιν σειράς εγκρίσεων από αρμόδιες αρχές (πχ *άδεια δόμησης που προϋποθέτει μία σειρά από προηγούμενες εγκρίσεις από σχετικές υπηρεσίες όπως λχ την αρμόδια αρχαιολογική υπηρεσία*), έγκριση της αρχής έπειτα από προηγούμενες μελέτες (πχ *εγκατάσταση μίας βιομηχανικής μονάδας ή κατασκευή ενός έργου έπειτα από μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων*), ελάχιστα επιτρεπόμενα ποσοτικά και ποιοτικά όρια για την ανάπτυξη μίας δραστηριότητας (πχ *ποσοτικά και ποιοτικά όρια για τον έλεγχο των αποβλήτων*)

(γγ) Σχεδιασμός πολιτικών προστασίας και ίδρυση θεσμών και φορέων

Από τη νομοθεσία θεσμοθετούνται επίσης οι ειδικοί φορείς και τα όργανα στους οποίους απονέμεται η αρμοδιότητα για την οργάνωση και την εποπτεία συγκεκριμένων δραστηριοτήτων ή τη διαχείριση και την προστασία συγκεκριμένων αγαθών. Σε σχετικές διατάξεις προβλέπονται μέσα σχεδιασμού, διαχείρισης ή αντίστοιχα κατανέμονται σχετικές αρμοδιότητες και ιδρύονται σχετικές υποχρεώσεις υφιστάμενων φορέων και διοικητικών αρχών.

Από τη νομοθεσία εξοπλίζεται, δηλαδή, το διοικητικό μας σύστημα με τις απαραίτητες εξουσίες, εργαλεία και όπλα για να διασφαλίζεται τόσο η πρόληψη και η καταστολή όσο και ο μακροπρόθεσμος και βραχυπρόθεσμος σχεδιασμός για την οργάνωση και διαχείριση των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, με παράλληλη διασφάλιση της προστασίας των περιβαλλοντικών και πολιτιστικών αγαθών (και γενικά των υπό διακινδύνευση αγαθών του κοινωνικού συνόλου).

Το μεγάλο ερώτημα - και παράλληλα η μεγάλη πρόκληση - που τίθεται είναι πώς το διοικητικό μας σύστημα και οι διοικητικές αρχές που το συγκροτούν υλοποιούν τις αρμοδιότητες που τους ανατίθενται.

(δ) Κανόνες με γενικότερο εύρος ρύθμισης και κανόνες με πιο ειδικό περιεχόμενο

Χρήσιμο είναι επίσης να επισημανθεί ότι οι επιμέρους νομικοί κανόνες της νομοθεσίας μας μπορούν να διακριθούν ανάλογα και με το εύρος του αντικείμενου που ρυθμίζουν, ανάλογα δηλαδή με το βαθμό γενικότητας της ρύθμισης. Άλλωστε και οι ίδιοι οι νόμοι, στο σύνολό τους, διαφέρουν ως προς το εύρος ρύθμισης: πχ ο Ν.1650/1986 που ρυθμίζει συνολικά τους όρους προστασίας του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος έχει σαφέστατα ένα σημαντικό εύρος ρύθμισης. Αντίθετα, ο Ν.2971/2001 περί αιγιαλού και παραλίας ρυθμίζει ειδικότερα τους όρους χρήσης και προστασίας του αιγιαλού.

Όσον αφορά τις επιμέρους νομικές διατάξεις, η διάκριση σε ειδικούς κανόνες και κανόνες γενικότερου εύρους ρύθμισης σημαίνει το εξής:

Στους πιο ειδικούς κανόνες, όπως πχ οι νομικοί κανόνες που ρυθμίζουν τους όρους χρήσης ή πρόσβασης σε συγκεκριμένο περιβαλλοντικό αγαθό το πεδίο της ρύθμισής τους είναι πιο «ευκρινές», ορίζεται ειδικά και συγκεκριμένα χωρίς να είναι καταρχήν απολύτως αναγκαία κάποια ειδικότερη ερμηνεία και ανάλυση πέρα από την τυχόν παραπομπή σε κάποιο ορισμό, (πχ όταν ρυθμίζονται οι όροι χρήσης του αιγιαλού, αρκεί κανείς να δει πώς ακριβώς ορίζεται στο σχετικό νόμο ο «αιγιαλός»).

Στους γενικότερους κανόνες, για να συγκεκριμενοποιησει κανείς το περιεχόμενο της ρύθμισής τους, απαιτείται περαιτέρω ερμηνεία και ανάλυση των όρων τους, που γίνεται είτε (i) βάσει των γενικών αρχών και του γενικότερου πνεύματος της σχετικής νομοθεσίας είτε (ii) με παραπομπή σε άλλες διατάξεις της νομοθεσίας (στις οποίες οι ίδιοι παραπέμπουν) είτε και (iii) με βάσει τους γενικά αποδεκτούς κανόνες της επιστήμης. Έτσι πχ στο Ν.1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος υπάρχουν κανόνες που προβλέπουν τις έννομες συνέπειες για τη ρύπανση και την υποβάθμιση γενικά του περιβάλλοντος. Το τι συνιστά ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος, αλλά ακόμα και το τι υπάγεται στην έννοια «περιβάλλον» απαιτείται να ερμηνευθεί και να αξιολογηθεί περαιτέρω με αναφορά σε άλλους ειδικότερους κανόνες και στο όλο πνεύμα της σχετικής νομοθεσίας αλλά και σε κανόνες της επιστήμης.

Πιο «εύχρηστοι» για τον πολίτη είναι χωρίς αμφιβολία οι πιο ειδικοί και συγκεκριμένοι κανόνες, στους οποίους αποτυπώνεται με μεγαλύτερη σαφήνεια το αντικείμενο που ρυθμίζουν και είναι άμεσα κατανοητές οι έννομες συνέπειες που προβλέπουν: πχ στο άρθρο 27 του Ν.2971/2001 περί Αιγιαλού και παραλίας, ορίζεται σαφώς και συγκεκριμένα – και χωρίς ανάγκη ιδιαίτερης περαιτέρω ανάλυσης - ότι για τις κατασκευές επί αιγιαλού χωρίς άδεια, η αρμόδια Κτηματική Υπηρεσία έχει την εξουσία να διατάξει την άμεση κατεδάφισή τους.

Λιγότερο σαφές για τον πολίτη που δεν είναι νομικός είναι το πώς και υπό ποιες προϋποθέσεις μπορεί κανείς να επικαλεστεί τους κανόνες που έχουν γενικότερο εύρος ρύθμισης, γιατί σε αυτούς απαιτείται μία προσεκτική αξιολόγηση και ερμηνεία για να

αποσαφηνισθεί εάν μία περίπτωση υπάγεται σε αυτούς και αν μπορεί ένας πολίτης να τους επικαλεσθεί.

Βέβαια, ισχύει μία βασική αρχή ερμηνείας των νομικών κανόνων που δίνει μία καθοριστική κατεύθυνση: οι ειδικοί κανόνες προηγούνται των γενικών. Επομένως, εάν μία περίπτωση ρυθμίζεται ειδικά από συγκεκριμένο κανόνα εφαρμόζεται αυτός ο ειδικός και συγκεκριμένος κανόνας. Το ζήτημα που τίθεται είναι όταν μία συμπεριφορά δεν ρυθμίζεται ακριβώς ή πλήρως από μία ειδική ρύθμιση ή εμφανίζει και άλλες εκφάνσεις που ενδεχομένως υπάγονται σε μία γενική ρύθμιση πχ ο νόμος Ν.2971/2001 περί αιγιαλού ρυθμίζει ειδικά και συγκεκριμένα τις εξουσίες που έχει η αρμόδια δημόσια αρχή να επέμβει στην περίπτωση μίας αυθαίρετης κατασκευής στον αιγιαλό και την ευθύνη εκείνου που προέβη στην αυθαίρετη κατασκευή έναντι της διοικητικής αρχής (πχ υποχρέωση καταβολής προστίμου) καθώς και την ποινική του ευθύνη. Δεν ορίζονται όμως στη σχετική ειδική νομοθεσία περί αιγιαλού οι όροι της τυχόν ευθύνης τους για αποζημίωση (αστικής ευθύνης) έναντι άλλων πολιτών στους οποίους προκάλεσε ζημία λόγω της τυχόν υποβάθμισης του περιβάλλοντος χώρου που προκάλεσε με την αυθαίρετη κατασκευή.

Για το ζήτημα αυτό της αστικής ευθύνης (δηλ.της υποχρέωσης για αποζημίωση του εκάστοτε ζημιωθέντος), μπορεί κανείς να στραφεί στη γενικότερη ρύθμιση του Ν.1650/1986 (άρθρο 29) που προβλέπει ότι όποιος προκαλεί *«ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος»* υποχρεούται να αποζημιώσει όποιον υπέστη οικονομική ή άλλη ζημία εξαιτίας αυτής της ρύπανσης ή της περιβαλλοντικής υποβάθμισης.

4. Ποια είναι η νομοθεσία στη χώρα μας που τίθεται σε εξυπηρέτηση της αειφόρου ανάπτυξης;

Για να εντοπίσει και να απαριθμήσει κανείς τη νομοθεσία που εξυπηρετεί την αειφόρο ανάπτυξη ξεκινά από το εξής βασικό δεδομένο: η αειφόρος ανάπτυξη επιτυγχάνεται μόνο μέσα από μία στάθμιση. Η πολιτική και νομοθετική εξουσία καλείται να σταθμίσει την οικονομική ανάπτυξη με την προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, να σταθμίσει δηλαδή δύο (2) εκφάνσεις του δημοσίου συμφέροντος που, επιφανειακά τουλάχιστον, φαίνονται αντίρροπες.

Υπό το πρίσμα αυτό, νομοθεσία που τίθεται σε εξυπηρέτηση της αειφόρου ανάπτυξης δεν είναι η μόνο η νομοθεσία που θέτει τους όρους προστασίας των επιμέρους αγαθών του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αλλά και η νομοθεσία που ρυθμίζει την άσκηση των επιχειρηματικών και επαγγελματικών δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη, θέτοντας τους σχετικούς όρους και προϋποθέσεις (καταρχήν λαμβάνοντας υπόψη και την αναγκαία προστασία των περιβαλλοντικών και πολιτιστικών αγαθών)

(α) Ευρωπαϊκή νομοθεσία

Αναφέρθηκε ήδη ότι η νομοθεσία που θεσπίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση υπερισχύει της εθνικής νομοθεσίας και ακόμα και του ιδίου του Συντάγματος. Η Ευρωπαϊκή νομοθεσία ρυθμίζει αναλυτικά ένα μεγάλο φάσμα θεμάτων.

Ειδικά στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος αλλά και γενικότερα για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης (δηλαδή για τη διασφάλιση μίας ανάπτυξης που θα λαμβάνει υπόψη τις περιβαλλοντικές ανάγκες) υπάρχει πλούσια ευρωπαϊκή νομοθεσία και αρκετά εξειδικευμένα.

Κάποια ζητήματα ρυθμίζονται με Κανονισμούς που από τη θέσπισή τους ισχύουν άμεσα και στη χώρα μας (πχ στον τομέα αντιμετώπισης της θαλάσσιας ρύπανσης) ενώ τα περισσότερα ρυθμίζονται με Οδηγίες, οι οποίες απαιτείται να ενσωματωθούν στην ελληνική έννομη τάξη με εθνικούς νόμους (με νόμους, προεδρικά διατάγματα και ενίοτε με υπουργικές αποφάσεις). Δεν είναι υπερβολή να λεχθεί ότι η πλειοψηφία των νομοθετικών ρυθμίσεων που ισχύουν στη χώρα μας για την προστασία του περιβάλλοντος έχουν βασισθεί σε ευρωπαϊκές οδηγίες. Μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις, πιεστήκαμε να προωθήσουμε την ενσωμάτωση από παρατηρήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και από καταδίκες στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Και ακόμα, έχουμε σημαντικές εκκρεμότητες, δεδομένου ότι εκκρεμεί η ενσωμάτωση οδηγιών, για αρκετές από τις οποίες έχει παρέλθει και η δεσμευτική προθεσμία ενσωμάτωσης.

(β) Το Σύνταγμα

Το Σύνταγμά μας κατοχυρώνει την αειφόρο ανάπτυξη ως σκοπό που καλείται να εξυπηρετήσει το κράτος και θέτει σχετικά τις βασικές κατευθυντήριες αρχές.

Ειδικότερα:

Καταρχάς, στο άρθρο 5, παραγρ.1 του Συντάγματος, που κατοχυρώνει (ανάμεσα σε άλλα) την ελευθερία της οικονομικής δράσης, ορίζεται ότι :

«Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.»

Συνεπώς, η οικονομική ελευθερία είναι δυνατόν να περιορίζεται για σκοπούς προστασίας των δικαιωμάτων των άλλων ενώ το ίδιο το Σύνταγμα μπορεί να την περιορίσει για την εξυπηρέτηση σκοπών δημοσίου συμφέροντος

Παράλληλα, στο άρθρο 24 παραγρ.1 του Συντάγματος ορίζεται ότι:

« 1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας.»

Δεδομένου ότι η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί (εκτός από ενεργό δικαίωμα αλλά και υποχρέωση του κάθε πολίτη) μία σημαντική έκφανση του δημοσίου συμφέροντος, γίνεται σαφές ότι οι νόμοι και το Κράτος μπορούν να θέτουν περιορισμούς στην – επίσης κατοχυρούμενη συνταγματικά-οικονομική ελευθερία χάριν της προστασίας του περιβάλλοντος

Το Σύνταγμα θέτει με τις διατάξεις του αυτές το ρυθμιστικό πλαίσιο για την αειφόρο ανάπτυξη, μέσα στο οποίο διαμορφώνονται οι διατάξεις της κοινής νομοθεσίας.

(γ) Αναλυτικά η εθνική ελληνική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος

Άμεση δεσμευτική ισχύ για όλους εντός της Ελληνικής Επικράτειας έχουν οι κανόνες της εθνικής νομοθεσίας που μπορεί να θεσπίζονται με νόμους, προεδρικά διατάγματα ή υπουργικές αποφάσεις οι οποίες έρχονται να εξειδικεύσουν με συγκεκριμένες ρυθμίσεις γενικότερες διατάξεις σε νόμους (συχνά ορίζεται στο νόμο ότι το τάδε ή το δείνα θέμα θα ρυθμιστεί με απόφαση του Υπουργού τάδε ή δείνα ή με κοινή υπουργική απόφαση περισσότερων υπουργών).

Σήμερα, η εθνική νομοθεσία που θέτει το ρυθμιστικό πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος, της πολιτιστικής κληρονομιάς και κατ'επέκταση για τη διασφάλιση της αειφόρου ανάπτυξης καλύπτει τα εξής πεδία:

Σε αυτήν περιλαμβάνονται κυρίως:

(αα) ο γενικότερος νόμος 1650/1986

για την Προστασία του Περιβάλλοντος, που καλύπτει όλο το εύρος των περιβαλλοντικά κρίσιμων ζητημάτων όπως η προστασία συγκεκριμένων περιβαλλοντικών αγαθών, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, οι όροι άσκησης δραστηριοτήτων που μπορούν να έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον (θεμελιώνοντας την υποχρέωση προηγούμενης περιβαλλοντικής μελέτης) και οι κυρώσεις από την παραβίαση των κανόνων προστασίας του περιβάλλοντος.

(ββ) οι ειδικότεροι νόμοι για την προστασία συγκεκριμένων περιβαλλοντικών αγαθών όπως ενδεικτικά:

Ο Ν.3208/2003 για τα δάση,

Ο Ν.2971/ 2001 περί αιγιαλού και παραλίας (αναμένεται σύντομα νέος νόμος),

Ο Ν.3199/2003 για τη διαχείριση των υδατικών πόρων,

Μία σειρά νόμων και διαταγμάτων για την προστασία βιοτόπων και άγριας ζωής που βασίζονται κυρίως σε διεθνείς συμβάσεις (Ν.1335/83, κύρωση διεθνούς σύμβασης για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης, Ν.Δ. 191/74, Ν.1751/88 , Ν.1950/91, νόμοι κυρωτικοί της σύμβασης, πρωτοκόλλων και τροποποιήσεων της Σύμβασης Ραμσάρ (1971) για την προστασία των διεθνούς ενδιαφέροντος υγροτόπων

(γγ) η νομοθεσία που ρυθμίζει ειδικότερους τρόπους προσβολής περιβαλλοντικών αγαθών

όπως ενδεικτικά

(i) Νομοθεσία κατά της θαλάσσιας ρύπανσης, στη βάση κυρίως διεθνών συμβάσεων (όπως πχ ο Ν. 1269/1982 για την κύρωση της σύμβασης MARPOL, ο Ν.855/1978 για την κύρωση της σύμβασης της Βαρκελώνης) και κοινοτικών οδηγιών

(ii) Νομοθεσία κατά της ρύπανσης των υδάτων γενικότερα, κυρίως με τη θέσπιση ορίων συγκεκριμένων ουσιών που κυκλοφορούν στα ύδατα

(όπως ενδεικτικά:

- ΚΥΑ 55648/2210/91, Μέτρα και περιορισμοί για την προστασία του υδάτινου περιβάλλοντος και ειδικότερα καθορισμός οριακών τιμών των επικίνδυνων ουσιών στα υγρά απόβλητα,
- ΚΥΑ 26857/553/88, Μέτρα και περιορισμοί για την προστασία των υπόγειων νερών από απορρίψεις ορισμένων επικίνδυνων ουσιών,
- ΠΥΣ 144/87, Προστασία του υδάτινου περιβάλλοντος από τη ρύπανση που προκαλείται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες που εκχέονται σ' αυτό και ειδικότερα καθορισμός οριακών τιμών ποιότητας του νερού σε κάδμιο, υδράργυρο και εξαχλωροκυκλοεξάνιο,
- ΥΑ 16190/1335/97, Μέτρα και όροι για την προστασία των νερών από τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης)

και με την αντιμετώπιση ρυθμίσεων για τα απόβλητα

(όπως ενδεικτικά:

- ΚΥΑ 50910/2727/2003 Μέτρα για τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων,
- ΥΑ 114218/97 Κατάρτιση πλαισίου προδιαγραφών και γενικών προγραμμάτων διαχείρισης στερεών αποβλήτων)

(iii) Νομοθεσία κατά της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και πάλι κυρίως με τη θέσπιση ορίων στην εκπομπή και κυκλοφορία ουσιών

(όπως ενδεικτικά:

- ΠΥΣ 341/2002 και ΚΥΑ 9238/2004 για τα όρια τιμών συγκεκριμένων αερίων με βλαπτικές επιπτώσεις)

καθώς και

(δδ) η νομοθεσία για την περιβαλλοντική πληροφορία

όπως ενδεικτικά η ΥΑ 77921/1440/95 Ελεύθερη πρόσβαση του κοινού στις δημόσιες αρχές για πληροφορίες σχετικά με το περιβάλλον

(γ) η νομοθεσία για την προστασία των μνημείων, των αρχαιοτήτων και γενικότερα της πολιτιστικής κληρονομιάς,

στην οποία πρέπει να αναφερθεί κυρίως ο νόμος 3028/2002, που μπορεί να θεωρηθεί ο βασικός γενικός νόμος, δεδομένου ότι ρυθμίζει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων σχετικά με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς

(δ) η χωροταξική νομοθεσία,

δηλαδή η νομοθεσία στην οποία τίθενται οι όροι χωροταξικού σχεδιασμού, ένας εκ των στόχων του οποίου είναι (ή οφείλει να είναι) και η διασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος, ενώ ανάμεσα σε άλλες ρυθμίσεις προσδιορίζονται δεσμευτικά οι επιμέρους χρήσεις γης σε συγκεκριμένες περιοχές. Βασικός νόμος, που έχει τη λειτουργία νόμου – πλαίσιο, είναι ο Ν.2742/1999, ο οποίος θέτει τις βασικές αρχές και τους όρους για την κατάρτιση Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου, Περιφερειακών Χωροταξικών Σχεδίων και Ειδικών Χωροταξικών Σχεδίων ανά τομέα δραστηριότητας (πχ για την βιομηχανία, τα ενεργειακά έργα κλπ)

(ε) η πολεοδομική νομοθεσία,

που θέτει τους όρους και τις προϋποθέσεις δόμησης και οικιστικής ανάπτυξης, λαμβάνοντας υπόψη και τον στόχο της διασφάλισης της προστασίας του περιβάλλοντος και της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στο πλαίσιο της πολεοδομικής νομοθεσίας θα βρει κανείς μία σειρά γενικότερων και κυρίως ειδικών νομοθετημάτων που θέτουν όρους δόμησης σε συγκεκριμένες περιοχές εντός και εκτός σχεδίου, χαρακτηρίζουν ζώνες οικιστικού ελέγχου ή ορίζουν περιοχές που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία, θέτουν όρους κατασκευής και οικοδόμησης (πχ ΓΟΚ). Στην πολεοδομική νομοθεσία εντάσσονται μία σειρά νομοθετήματα που αφορούν την περιοχή του Αιγαίου όπως:

- Για το σύνολο των νησιών του Αιγαίου, ο Ν. 3201/03 « *Αποκατάσταση, προστασία και ανάδειξη του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος των νησιών που υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Αιγαίου*»
- καθώς και τα εξής Προεδρικά Διατάγματα:

Άνω) Κουφονήσι

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Άν.Ευστράτιος

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Άναθονήσι

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Άμοργός

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Ανάφη

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Άνδρος

ΦΕΚ 179/Δ/97 ΖΟΕ Κοινότητας Γαυρίου εκτός εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών

Άρκοι

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Αστυπάλαια

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Γαύδος

Αριθ.ΔΠΑ/11131/19.9.2001 Χαρακτηρισμός διατηρητέων του κτιρίου των φυλακών και όλων των κτιρίων, εγκαταστάσεων και κατασκευών, που βρίσκονται στις περιοχές των πέντε (5) όρμων της νήσου Γυάρου και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών.

Δονούσα

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Ηρακλειά

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Θήρα

ΦΕΚ 139/Δ/90 ΖΟΕ Θήρας

Θύμιανα

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Ικαρία

Π.Δ ΦΕΚ 961/Δ/12.9.2003 Χαρακτηρισμός του οικισμού Ακαμάτρα του Δήμου Ευδήλου, ως παραδοσιακού, καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης στους οικισμούς Λαγκάδα, Πέζι Δήμου Ραχών και Ακαμάτρα Δήμου Ευδήλου της νήσου Ικαρίας του Νομού Σάμου και καθορισμός ζωνών προστασίας των οικισμών αυτών

Αριθ.ΔΠΕ/4754/15.6.2002 Χαρακτηρισμός ως τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους των περιοχών Ακαμάτρα του Δήμου Βυδήλου Ικαρίας, Πέζι και Λαγκάδα του Δήμου Ραχών Ικαρίας

Κάρπαθος

ΦΕΚ 961/Δ/12.9.2003 Χαρακτηρισμός του οικισμού Αυλώνα της Κοιν. Ολύμπου ως παραδοσιακού, καθορισμός ειδικών όρων & περιορισμών δόμησης στους οικισμούς Μεσοχώρι, Λευκός, Φοινίκι του Δήμου Καρπάθου και Τρίστομο, Αυλώνα της Κοιν. Ολύμπου της νήσου Καρπάθου του Νομού Δωδεκανήσου και καθορισμός ζωνών προστασίας των οικισμών αυτών.

ΦΕΚ 830/Δ/26.9.2002 Καθορισμός ορίων του παραδοσιακού οικισμού Όλυμπος της νήσου Καρπάθου του Νομού Δωδεκανήσου, ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης και θέσπιση ζώνης προστασίας αυτού.

Κάσος

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Καστελόριζο

Π.Δ. 1163/Δ/31.10.2003 Τροποποίηση των όρων δόμησης του Παραδοσιακού οικισμού Μεγίστης της νήσου Μεγίστης & θέσπιση ζώνης προστασίας

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Κίμωλος

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Κύθνος

Π.Δ. 931/2002 Χαρακτηρισμός ως τόπου ιδιαίτερου κάλλους της νήσου Κύθνου και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης στους οικισμούς και στις εκτός σχεδίου περιοχές της.

Κως

ΦΕΚ 1024/Δ/97 ΖΟΕ Αλυκή, Κω (κοινοτήτων Ασφενδίου και Πυλίου)

ΦΕΚ 1024 Δ/97 ΖΟΕ Αλυκής

ΦΕΚ 427/Δ/89 ΖΟΕ Ψαλίδι, Κω

Λειψοί

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Λήμνος

Π.Δ.208/2002 - 1 Χαρακτηρισμός παραδοσιακών οικισμών της νήσου Λήμνου και καθορισμός όρων και

περιορισμών δόμησης αυτών.

Αριθ.ΔΠΑ/10081/20.9.2000 Χαρακτηρισμός ως τοπίου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους της νήσου Λήμνου

Μήλος

ΦΕΚ 654/Β/1981 Χωροταξική Μελέτη Μήλου (Γενικές Κατευθύνσεις)

Μυτιλήνη

Καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης στον παραδοσιακό οικισμό ΑΓΙΑΣΟΥ του Νομού ΛΕΣΒΟΥ και καθορισμός ζώνης προστασίας του παραπάνω οικισμού. Β. Χαρακτηρισμός του οικισμού ΑΣΩΜΑΤΟΣ του Δήμου Ευεργέτουλα (Ν. ΛΕΣΒΟΥ) ως παραδοσιακού & καθορισμός ειδικών όρων & περιορισμών δόμησης & ζώνης προστασίας του οικισμού. Χαρακτηρισμός των οικισμών ΠΛΗΓΩΝΙ, ΤΑΞΙΑΡΧΕΣ, ΑΓ. ΜΑΡΙΝΑ, ΜΟΡΙΑ, ΠΑΝΑΓΙΟΥΔΑ, ΑΦΑΛΩΝΑΣ και ΠΑΜΦΙΛΑ του Δήμου Μυτιλήνης Λέσβου ως παραδοσιακών, καθορισμός ζωνών προστασίας των ανωτέρω οικισμών και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης σε αυτούς.

Π.Δ.208/2002 - 1 Χαρακτηρισμός των οικισμών Βρίσα, Βασιλικά, Λισβόρι του Δήμου Πολιχνίτου του Νομού Λέσβου παραδοσιακών, καθορισμός ζωνών προστασίας των ανωτέρω οικισμών και του παραδοσιακού οικισμού Πολιχνίτου του Νομού Λέσβου και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης σε αυτούς.

Αριθ.ΔΠΑ/10349/8.10.2000 Χαρακτηρισμός ως τοπίου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους του υγρότοπου Ντίπι-Λάρσου της νήσου Λέσβου

Αριθ.ΔΠΕ/16255/31.12.2001 Χαρακτηρισμός ως τοπίου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους των περιοχών Πληγώνι, Ταξάρχεις, Αγ.Μαρίνα, Μόρια Παναγιούδα, Αφάλωνας, Πάμφιλα του Δήμου Μυτιλήνης της νήσου Λέσβου

Νησίδες

Αριθ.ΔΠΑ/9379,9381,9383,9385,9387,9389,/22.8.2000 Χαρακτηρισμός ως ιδιαίτερου φυσικού κάλλους νησίδων των νομών Λέσβου, Σάμου, Χίου, Κυκλάδων, Δωδεκανήσου.

Νίσυρος

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Π.Δ. 237/2002 Καθορισμός ορίων παραδοσιακού οικισμού Μανδρακίου, Δήμου Νισύρου (Ν.Δωδεκανήσου), γενικών και ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης των παραδοσιακών οικισμών Μανδράκι, Νικία και Εμπορείος Δήμου Νισύρου

Οινούσες

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Π.Δ. 381/1999 Χαρακτηρισμός του Οικισμού Οινουσσών Δήμου Οινουσσών του Νομού Χίου παραδοσιακού και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης.

Πάτμος

ΦΕΚ 621 Δ/01 ΕΧΜ

ΦΕΚ 621/Δ/01 ΖΟΕ Πάτμου (Δήμου Πάτμου)

ΦΕΚ 991/Δ/01 ΖΟΕ νήσου Πάτμου & τροποποίηση

Ρόδος

ΦΕΚ 715/Δ/88 ΖΟΕ Αφαντού, Ρόδου (περιοχή Κολυμπιών κοινότητας Αφαντου)

ΦΕΚ 281/Δ/94 ΖΟΕ Λάρδου, Ρόδου

Σάμος

Αριθ.ΔΠΕ/4754/15.6.2002 Χαρακτηρισμός ως τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους των περιοχών Βαθύ και Βουλιώτες του Δήμου Βαθέος, Πυθαγόρειο, Πύργος, Παγώνδας και Μαυρατζέιο του Δήμου Πυθαγορείου, Μαραθόκαμπος, Νεοχώρι, Κουμέικα και Σκουρέικα του Δήμου Μαραθόκαμπου, Παλαιό Καρλόβασι, Ταμπάκικα, Λέκκα και Σταυρινήδες του Δήμου Καρλοβάσου

ΦΕΚ 100 Δ/95

ΕΧΜ ΦΕΚ 798/Δ/91

ΖΟΕ Πυθαγορείου, Σάμου

ΦΕΚ 100/Δ/95 ΖΟΕ Σάμου

Σερίφος

Π.Δ. 930/2002 Ειδικοί όροι και περιορισμοί στους οικισμούς και στις εκτός σχεδίου περιοχές της νήσου Σερίφου.

Σίκινος

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Σίφνος

ΦΕΚ 668 Δ/02 EXM χωρίς ΖΟΕ

ΦΕΚ 668/Δ/2002 Ειδικοί όροι & περιορισμοί δόμησης στην εκτός σχεδίου περιοχή της νήσου Σίφνου και Κιτριανής

Σχοινούσα

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Τέλενδος

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Τήλος

Π.Δ. 803/Δ/19.09.02 Χαρακτηρισμός του οικιστικού συνόλου Γεράς ως παραδοσιακού και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης των οικισμών Μικρό Χωριό, Μεγάλο Χωριό, Λιβάδια και του οικιστικού συνόλου Γεράς της νήσου Τήλου

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Τήνος

ΦΕΚ 160 Δ/03 EXM

ΦΕΚ 160/Δ/2003 ΖΟΕ Τήνου & νησίδων Πλανήτης και ΔρακονήσιΦολέγανδρος

Π.Δ. 920/2002 Καθορισμός ορίων, ορισμός τομέων και ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης των παραδοσιακών οικισμών Χώρας Φολέγανδρου και Καραβοστάτη της νήσου Φολεγάνδρου του Νομού Κυκλάδων.

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Φούρνοι

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Χάλκη

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών.

Π.Δ. 362/2002 Καθορισμός ειδικών όρων δόμησης του παραδοσιακού οικισμού Χάλκης (ή Νημπορείου) της νήσου Χάλκης.

Χίος

ΦΕΚ 52/Δ/2003 ΖΟΕ νήσου Χίου (Δήμων Αμανής και Ομηρούπολης- τέως κοινοτήτων Βολισσού και Σιδηρούντος)

ΦΕΚ 130/Δ/2003 ΖΟΕ νήσου Χίου (Δήμων Μαστιχοχωρίων και Ιωνίας)

Ψέριμος

Π.Δ. 402/2002 Χαρακτηρισμός ως περιοχών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμός περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές αυτών

(στ) οι διατάξεις για την προηγούμενη αδειοδότηση και γενικά για τους όρους και τις προϋποθέσεις άσκησης παραγωγικών δραστηριοτήτων

όπως πχ η υποχρέωση μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και τήρησης περιβαλλοντικών όρων σε μία σειρά επιμέρους θεματικούς τομείς νομοθεσίας που ρυθμίζουν τους όρους άσκησης διαφόρων ανθρωπίνων δραστηριοτήτων όπως ενδεικτικά:

- (i) της κατασκευής δημοσίων έργων (*Ν. 3010/2002, όπου προβλέπεται η κατάρτιση περιβαλλοντικών μελετών*)
- (ii) της ίδρυσης και λειτουργίας τουριστικών εγκαταστάσεων,

- (iii) της λειτουργίας βιοτεχνικών και βιομηχανικών εγκαταστάσεων *(Ν.3325/2005 Για την ίδρυση και λειτουργία βιομηχανικών και βιοτεχνικών εγκαταστάσεων και άλλες διατάξεις),*
- (iv) της λειτουργίας μονάδων ιχθυοκαλλιέργειας,
- (v) της ίδρυσης μονάδων ηλεκτροπαραγωγής (με χρήση συμβατικών ή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας),
- (vi) της τοποθέτησης τηλεπικοινωνιακών εγκαταστάσεων κλπ.

Στην κατηγορία αυτή της νομοθεσίας, σε όλους τους παραπάνω αναφερόμενους και γενικότερα σε όλους τους σχετικούς νόμους κρίσιμες είναι οι διατάξεις που αφορούν τις υποχρεώσεις για τη διασφάλιση περιβαλλοντικών προϋποθέσεων δημιουργίας και λειτουργίας χώρων υγειονομικής ταφής απορριμάτων (ΧΥΤΑ) κλπ

***(ζ) από τη νομοθεσία για τον τουρισμό
οι διατάξεις που ιδρύουν ή ρυθμίζουν την υποχρέωση διατήρησης και
προστασίας του περιβάλλοντος,*** όπως οι διατάξεις για την υποχρέωση τήρησης περιβαλλοντικών όρων ή για την γενικότερη υποχρέωση προαγωγής και προβολής του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

5. Τι είδους «εργαλεία» δίνει ο Νόμος στον Πολίτη;

(α) Καθοριστική η πληροφόρηση: Γνώση του Νόμου, γνώση των αρμοδίων αρχών αλλά και πρόσβαση σε Περιβαλλοντική Πληροφορία

Βασική προϋπόθεση για την αξιοποίηση των όποιων «εργαλείων» δίνει ο Νόμος στον Πολίτη αλλά και γενικά για την αποτελεσματική εφαρμογή του Νόμου είναι να είναι ο Πολίτης ενημερωμένος:

(αα) Να γνωρίζει τις νομικές ρυθμίσεις που τον αφορούν, να γνωρίζει τους όρους και τους περιορισμούς που θέτουν και κυρίως να γνωρίζει ποιες είναι οι αρμόδιες αρχές που τον εποπτεύουν και που έχουν την ευθύνη της εφαρμογής των νόμων. Το τελευταίο, δηλαδή η γνώση των αρμοδίων αρχών και των εξουσιών που και των αρμοδιοτήτων των αρχών αυτών έχει καθοριστική σημασία.

Ακόμα σημαντικότερη όμως είναι η διαμόρφωση μίας σχέσης εμπιστοσύνης. Εάν ο πολίτης όχι μόνο γνωρίζει και εμπιστεύεται τις αρχές που έχουν την ευθύνη της εφαρμογής των νόμων, θα έχει (και θα αισθάνεται) μεγαλύτερη ευχέρεια να στραφεί σε αυτές για να πληροφορηθεί τις ρυθμίσεις που τον αφορούν και τα δικαιώματά του. Είναι αναγκαίο πράγματι ο πολίτης να γνωρίζει σε κάθε περίπτωση ποια είναι η αρμόδια αρχή που έχει την εποπτική ευθύνη και την ευθύνη τήρησης της νομοθεσίας για το ζήτημα που τον αφορά. Αποτελεσματικότερη θα ήταν όμως η συνεργασία του με την αρμόδια αρχή, εάν μπορούσε σταδιακά να διαμορφωθεί μία σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των πολιτών και των αρμοδίων αρχών. Η εμπιστοσύνη ίσως να αποτελεί και το πιο κομβικό στοιχείο στη σχέση Πολίτη και Κράτους και είναι ευχής έργο εάν σταδιακά καλλιεργηθεί και επιτευχθεί ένα τέτοιο κλίμα, με τα απαραίτητα πολιτικά μέτρα αλλά και με σταδιακή αλλαγή νοοτροπίας των διοικούντων και διοικουμένων

(ββ) Να γνωρίζει τις κρίσιμες πληροφορίες που αφορούν το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει. Μάλιστα, την μεγάλη σημασία της πρόσβασης στην περιβαλλοντική πληροφορία αναγνωρίζει και η νομοθεσία, προβλέποντας σε σχετικό νόμο (που εκδόθηκε βάσει Οδηγίας της Ευρ. Ένωσης) τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για να διασφαλίζεται η σχετική πρόσβαση. Βέβαια και για την εφαρμογή αυτής της νομοθεσίας και γενικότερα για την αποτελεσματικότητα της πρόσβασης σε περιβαλλοντική πληροφορία και πάλι το καθοριστικότερο στοιχείο είναι η σχέση του πολίτη με τις αρμόδιες αρχές, που όπως ήδη τονίστηκε, ευκταίο (αλλά όχι πάντα επιτεύξιμο) είναι να αναπτυχθεί ως σχέση επικοινωνίας και εμπιστοσύνης.

(β) Η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί ατομικό μας δικαίωμα

Θεμελιώδης αρχή που φωτίζει με μεγαλύτερη καθαρότητα και το ρόλο του Πολίτη στην διασφάλιση της περιβαλλοντικής προστασίας είναι η αρχή που θέτει το Σύνταγμά μας ότι η προστασία του περιβάλλοντος (πέρα από υποχρέωσή μας) αποτελεί **ένα ατομικό μας δικαίωμα**. Ο καθένας μας έχει προσωπικά το δικαίωμα να απαιτήσει από το Κράτος (ιδίως όπως αυτό την εκτελεστική εξουσία που υλοποιεί

πολιτικές εφαρμόζοντας το Σύνταγμα και τους νόμους, δηλ. από την κυβέρνηση και τις επιμέρους διοικητικές αρχές) αλλά και από τους άλλους πολίτες γύρω του να απέχουν από κάθε βλαπτική ενέργεια σε βάρος του περιβάλλοντος καθώς και να μεριμνούν για τη διατήρηση της άρτιας κατάστασης του περιβάλλοντος.

(γ) Τα «εργαλεία» του Πολίτη πιο συγκεκριμένα:

Ασκώντας ακριβώς το δικαίωμά του αυτό για περιβαλλοντική προστασία, ο Πολίτης μπορεί να αξιοποιήσει τα βοηθήματα και τις δυνατότητες που του παρέχει η κοινή νομοθεσία. Μέσα από την αξιοποίηση των βοηθημάτων και των δυνατοτήτων αυτών, μπορεί και το δικαίωμά του να ικανοποιείται με συγκεκριμένο τρόπο.

Ειδικότερα:

(αα) Ο Πολίτης εναντίον άλλων πολιτών: απαίτηση για αποζημίωση από τους πολίτες που παρανομούν και αναπτύσσουν βλαπτική δραστηριότητα

Μία από τις συνέπειες της παραβίασης των διατάξεων της περιβαλλοντικής νομοθεσίας οι οποίες θέτουν απαγορεύσεις ή περιορισμούς στην ανθρώπινη δραστηριότητα, με στόχο να διασφαλισθεί η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, είναι και η υποχρέωση αποζημίωσης εκείνων που υπέστησαν ζημία από την βλαπτική συμπεριφορά (δηλαδή η αστική ευθύνη του παραβιάσαντος).¹

Εφόσον ένας πολίτης μπορεί να στοιχειοθετήσει και να αποδείξει συγκεκριμένη ζημία που υπέστη από βλαπτική ενέργεια άλλου πολίτη σε βάρος κάποιου περιβαλλοντικού αγαθού, κατά παραβίαση σχετικών διατάξεων του νόμου (πχ ρίψη αποβλήτων σε τοπικό ποταμό ή κατάληψη αιγιαλού και αποκλεισμός της πρόσβασης στην θάλασσα), τότε έχει δικαίωμα να ασκήσει αγωγή στα πολιτικά δικαστήρια κατά του βλάπτοντος και να ζητήσει αποζημίωση για τη ζημία του.

Τέτοιες διατάξεις που προβλέπουν αστική ευθύνη βρίσκονται καταρχήν στους ειδικούς νόμους που ρυθμίζουν την προστασία συγκεκριμένων περιβαλλοντικών αγαθών (πχ νομοθεσία για τη θαλάσσια ρύπανση). Ακόμα, όμως, και εάν δεν προβλέπει αστική ευθύνη κάποιος ειδικός νόμος, υπάρχει η δυνατότητα αξιοποίησης της γενικότερης διάταξης του Ν.1650/1986 (άρθρο 29) που προβλέπει γενικότερα την ευθύνη εκείνου που «προκαλεί ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος», να αποζημιώσει όσους ζημιώθηκαν. Για την αξιοποίηση της διάταξης αυτής, ο Πολίτης μαζί με το δικηγόρο του, θα πρέπει, μέσα από ερμηνεία (με αναφορά στην σχετική ειδική νομοθεσία αλλά και στις αρχές της επιστήμης) να συγκεκριμενοποιήσουν το περιβαλλοντικό αγαθό (ή την όποια έκφραση του φυσικού ή πολιτιστικού περιβάλλοντος) που βλάπτεται καθώς και το ποια είναι η βλαπτική συμπεριφορά και το γιατί είναι παράνομη (ιδίως αν παραβιάζει συγκεκριμένη ρύθμιση

---

¹ Η υποχρέωση αυτή είτε προκύπτει απευθείας από το κείμενο της παραβιαζόμενης διάταξης είτε προκύπτει από μία συνδυαστικής εφαρμογή της διάταξης αυτής με την ΑΚ 914, δηλαδή τη βασική διατάξη του αστικού κώδικα περί αδικοπρακτικής ευθύνης

άλλου νόμου που στοχεύει στην προστασία του προσβαλλόμενου περιβαλλοντικού αγαθού).

Μία σημαντική δυσκολία στις περιπτώσεις που ένας πολίτης θέλει να ασκήσει αγωγή εναντίον ενός άλλου πολίτη και να ζητήσει αποζημίωση επικαλούμενος συγκεκριμένη διάταξη περί αστικής ευθύνης (σε ειδικό νόμο ή στον 1650/1986) είναι η αναγκαιότητα να στοιχειοθετηθεί ειδικά και συγκεκριμένα η ζημία του από μία βλαπτική ενέργεια: είχε κάποια οικονομική ζημία που αποτιμάται συγκεκριμένα; (πχ αδυναμία ύδρευσης από τα νερά ενός τοπικού ποταμού που ρυπάνθηκε και δαπάνες για την αγορά νερού με υδατοφόρο, από άλλη πηγή) Βέβαια (και ευτυχώς), με τον όρο ζημία δε νοείται μόνο η υλική και οικονομική ζημία αλλά και η ηθική βλάβη, για την αποκατάσταση της οποίας μπορεί να ζητηθεί χρηματική ικανοποίηση. Και ηθική βλάβη σημαίνει προσβολή της προσωπικότητας, όπως πχ μέσω του περιορισμού της ελευθερίας δράσης, μέσω προσβολής του ψυχικού μας κόσμου, μέσω προσβολής των αισθητικών μας αναγκών. Ο αποκλεισμός πχ από την πρόσβαση στον αιγιαλό ή ο αποκλεισμός από το κολύμπι στα ύδατα ενός ποταμού λόγω ρύπανσης ή η κατασκευή αυθαίρετου οικοδομήματος σε κοινόχρηστο χώρο που περιορίζει τη χρήση του χώρου και προσβάλλει αισθητικά τους χρήστες του θα μπορούσε να θεωρηθεί ηθική βλάβη. Επίσης δύσκολος, δυστυχώς, είναι ο υπολογισμός της χρηματικής ικανοποίησης για την ηθική βλάβη αυτή. Με τι κριτήρια θα υπολογισθεί;

Η αλήθεια είναι ότι η εφαρμογή των διατάξεων περί αστικής ευθύνης και η αντίστοιχη δικαστική πρακτική είναι μάλλον σε ..εφηβικό στάδιο στη χώρα μας. Υπάρχει ακόμα μεγάλο περιθώριο περαιτέρω ανάπτυξης για την βέλτιστη αξιοποίησή τους.

Αυτό, όμως, είναι και η μεγάλη πρόκληση, στην οποία θα ήταν ευχής έργο να ανταποκριθούν οι πολίτες, έτσι ώστε να λειτουργήσουν ως μοχλός περιορισμού των βλαπτικών δράσεων των συμπολιτών τους.

(ββ) Ο Πολίτης εναντίον των κρατικών αρχών: Ο Πολίτης αποτρέπει τις παράνομες πράξεις της Διοίκησης

Μία δυσάρεστη πραγματικότητα, στην οποία δεν μπορούμε να κλείνουμε τα μάτια, είναι δυστυχώς οι κατά καιρούς ατυχείς ενέργειες των αρμοδίων κρατικών αρχών, κατά παραβίαση της κοινής νομοθεσίας ή/και του Συντάγματος ή η αδράνειά τους να εκπληρώσουν τα καθήκοντά τους που ο νόμος τους απονέμει. Δυστυχώς και οι κρατικές αρχές παρανομούν (ή έστω αποτυγχάνουν να εφαρμόσουν ορθά το νόμο) και ενίοτε αδρανούν και δεν προχωρούν στην υλοποίηση των αρμοδιοτήτων που τους έχει απονείμει ο νόμος, αρμοδιοτήτων για την ειδικότερη διαμόρφωση και υλοποίηση πολιτικών προστασίας.

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, εφόσον ο Πολίτης γίνεται υποκείμενο κάποιας παράνομης πράξης ή παράλειψης της διοίκησης ή όταν απλά λαμβάνει γνώση κάποιας παράνομης πράξης ή παράλειψης που αγγίζει και αφορά και τον ίδιο, ο νόμος του παρέχει τη δυνατότητα να στραφεί και κατά της διοίκησης.

(i) Η αίτηση ακυρώσεως

Το κύριο «εργαλείο» - βοήθημα σε αυτές τις περιπτώσεις αποτελεί η αίτηση ακυρώσεως στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Αυτό το βοήθημα παρέχεται για την ακύρωση διοικητικών πράξεων που είναι αντίθετες στο Νόμο ή στο Σύνταγμα αλλά και για την ακύρωση των αποτελεσμάτων παραλείψεων της Διοίκησης (δηλαδή όταν η Διοίκηση αδρανή σε αίτηση του Πολίτη και η σιωπή αυτή ορίζεται από το νόμο ότι επιφέρει συγκεκριμένα αποτελέσματα).

Το δικαίωμα αυτό, βέβαια, παρέχεται στον Πολίτη που έχει «έννομο συμφέρον», που βλάπτεται άμεσα από μία πράξη ή παράλειψη της διοίκησης και μπορεί αυτή την βλάβη να την στοιχειοθετήσει και να την αποδείξει. Πρέπει να ασκείται εντός της προβλεπόμενης στο νόμο προθεσμίας και υπό την προϋπόθεση ότι θα έχει προηγηθεί σχετική αίτηση απευθυνόμενη προς τη διοίκηση, με τον ειδικό τύπο που προβλέπει κατά περίπτωση ο νόμος (διοικητική προσφυγή – αίτηση θεραπείας)².

Ως προς την προκαταρκτικού τύπου αίτηση που απευθύνεται στη διοίκηση πρέπει να επισημανθούν τα εξής: πριν προχωρήσει κανείς σε αίτηση ακυρώσεως, επιβάλλεται από το νόμο να έχει πρώτα εξαντλήσει κάθε διαδικασία που προβλέπεται στη σχετική νομοθεσία ενώπιον της αρχής που εξέδωσε την επίμαχη πράξη ή της ανώτερης, εποπτεύουσας αρχής, με την υποβολή για αιτήσεως θεραπείας ή διοικητικής προσφυγής. Συχνά, στους επιμέρους ειδικούς νόμους προβλέπονται ρητά και συγκεκριμένα τα σχετικά βοηθήματα που δίνεται στον Πολίτη η δυνατότητα να ασκήσει και ορίζεται και η αρχή στην οποία τα υποβάλει (δηλαδή στην αρχή που εξέδωσε την πράξη ή σε ανώτερη αυτής αρχή).

Επιπλέον, πρέπει να τονισθεί το ιδιαίτερος ευνοϊκό δεδομένο ότι όταν μιλάμε για αντίθεση στο Νόμο, παρανομία δηλαδή, αυτό ερμηνεύεται κάπως ευρύτερα: διότι στους νομικούς κανόνες που διέπουν τις σχέσεις του Πολίτη με το κράτος συμπεριλαμβάνονται εκτός από τις ρητές ρυθμίσεις στα κείμενα των τυπικών νόμων και κάποιες γενικές αρχές που γίνεται δεκτό ότι έχουν την ισχύ νόμου (χωρίς να χρειάζεται να έχουν αποτυπωθεί γραπτώς) όπως πχ η αρχή της χρηστής διοίκησης, η αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης του πολίτη. Αυτές οι αρχές έχουν εξειδικευθεί αναλυτικότερα από τα διοικητικά δικαστήρια και τη νομική επιστήμη και έχει διαμορφωθεί μία σχετική περιπτωσιολογία. Ο Πολίτης μαζί με το δικηγόρο του μπορεί έτσι να εντοπίσει συμπεριφορές και ενέργειες της Διοίκησης που μπορεί να μην αντιτίθεται ακριβώς σε συγκεκριμένη διάταξη νόμου αλλά να είναι αντίθετη στις επιταγές μίας γενικής αρχής του διοικητικού δικαίου όπως πχ στην αρχή της χρηστής διοίκησης.

---

² Η προθεσμία είναι καταρχήν 60 ημέρες από την απάντηση της διοίκησης στην διοικητική προσφυγή – αίτηση θεραπείας ή από τότε που θα συμπληρωθούν 30 μέρες σιωπής από τη στιγμή που υποβάλλεται η διοικητική προσφυγή – αίτηση θεραπείας.

(ii) Προσφυγή στα διοικητικά δικαστήρια

Πρέπει να επισημανθεί ότι το δικαίωμα να ασκήσει κανείς αίτηση ακυρώσεως αποτελεί το γενικό κανόνα. Ο Πολίτης έχει δικαίωμα να ασκήσει αίτηση ακυρώσεως μόνο εάν δεν προβλέπεται στην ειδική νομοθεσία που αφορά την περίπτωση του άλλο βοήθημα στα διοικητικά δικαστήρια. Διότι συχνά σε αρκετούς ειδικούς νόμους, για συγκεκριμένες πράξεις ή παραλείψεις της διοίκησης *(πχ προσφυγές σε περίπτωση άρνησης χορήγησης αδειών για την άσκηση μίας δραστηριότητας ή σε περίπτωση ανάκλησης αδειών ή επιβολής προστίμου)* προβλέπεται δικαίωμα του Πολίτη για προσφυγές σε διοικητικά δικαστήρια. Άρα ο Πολίτης με το δικηγόρο του πρέπει αρχικά να ελέγχει την ειδική νομοθεσία που τον αφορά και μόνο εάν δεν υπάρχει σχετική πρόβλεψη να προχωρά σε αίτηση ακυρώσεως.

(iii) Αγωγή Αποζημίωσης κατά του Δημοσίου

Όταν η παράνομη δράση της Διοίκησης φτάνει μέχρι του σημείου να προκαλέσει συγκεκριμένη ζημία στον Πολίτη, τότε παρέχεται στον Πολίτη και μία επιπλέον δυνατότητα (ένδικο βοήθημα): η αγωγή κατά του Δημοσίου για αποζημίωση. Εφόσον μπορεί να στοιχειοθετηθεί αστική ευθύνη του Δημοσίου, τότε το Κράτος υποχρεούται να αποζημιώσει τον ζημιωθέντα Πολίτη. Και τότε στοιχειοθετείται τέτοια ευθύνη; Όταν από παράνομες ενέργειες της Διοίκησης (πχ χορήγηση μίας άδειας βιομηχανικής εγκατάστασης χωρίς να τηρούνται οι απαραίτητες προϋποθέσεις) προκλήθηκε άμεσα οικονομική ζημία σε συγκεκριμένο ή συγκεκριμένους Πολίτες *(πχ – σε ένα ακραίο παράδειγμα - άδεια βιομηχανικής εγκατάστασης χωρίς να έχει καταρτισθεί μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων και ρύπανση υδάτων ποταμού από την ίδια βιομηχανική μονάδα η οποία προκάλεσε οικονομική ζημία στον ντόπιο πληθυσμό που υδρευόταν από τον ποταμό).*

(iv) Προσφυγή στο Συνήγορο του Πολίτη

Πέραν όλων των ανωτέρω, βέβαια, στις περιπτώσεις που η Διοίκηση παρανομεί, δεν εφαρμόζει ή εφαρμόζει λάθος το νόμο ή αδρανεί, ο Πολίτης μπορεί:μα στραφεί στο Συνήγορο του Πολίτη.

(v) Προσφυγή στους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος

Περαιτέρω, ιδιαίτερο ρόλο έχουν οι Επιθεωρητές Περιβάλλοντος, στην περίπτωση που διαπιστώνεται μη τήρηση περιβαλλοντικών όρων που έχουν επιβληθεί με σχετική υπουργική απόφαση για την κατασκευή έργου ή βιομηχανικής/βιοτεχνικής/επαγγελματικής εγκατάστασης, οπότε ο πολίτης μπορεί να υποβάλει σχετική καταγγελία.

(γγ) Ο Πολίτης ενεργοποιεί τις κρατικές αρχές

Οι διατάξεις νόμου που ιδρύουν απαγορεύσεις και περιορισμούς χάριν της προστασίας περιβαλλοντικών αγαθών, προβλέπουν συχνά (εκτός από την αστική ευθύνη εκείνου που τις παραβιάζει) ως περαιτέρω έννομες συνέπειες της παραβίασης των απαγορεύσεων ή περιορισμών αυτών αφενός την ποινική του ευθύνη του παραβάσαντος και αφετέρου την εξουσία της αρμόδιας διοικητικής αρχής να του επιβάλει πρόστιμο ή να λάβει άλλα μέτρα (πχ εξουσία ανάκλησης άδειας άσκησης δραστηριότητας, εξουσία για κατεδάφιση αυθαίρετου κτίσματος στον αιγιαλό κ.ο.κ).

Περαιτέρω, όπως ήδη αναφέρθηκε, σε αρκετές περιπτώσεις, η νομοθεσία θέτει προϋποθέσεις για την άσκηση ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, ώστε να διασφαλίζεται η περιβαλλοντική προστασία: πχ αδειοδότηση, μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Οι σχετικές διατάξεις προβλέπουν και πάλι, όταν δεν τηρούνται οι προϋποθέσεις αυτές, είτε την ποινική ευθύνη αυτού που αυθαιρετεί είτε την εξουσία της αρμόδιας διοικητικής αρχής να λάβει σχετικά μέτρα, όπως πχ ανάκληση ήδη χορηγηθέντων αδειών, απαγόρευση της άσκησης της δραστηριότητας, επιβολή προστίμου κλπ.

Σε περιπτώσεις δηλαδή αυθαιρέτων και βλαπτικών συμπεριφορών που οφείλονται είτε σε παραβίαση απαγορεύσεων είτε σε μη τήρηση των προβλεπόμενων στο νόμο προληπτικής φύσεως μέτρων, ο νόμος προβλέπει την «τιμωρία» του αυθαιρέτου από τις κρατικές αρχές και μάλιστα σε σοβαρές περιπτώσεις, επιλαμβάνεται της αυθαιρέσιας παράλληλα η ποινική δικαιοσύνη (ποινική ευθύνη) και η διοικητική αρχή που έχει την αρμοδιότητα εποπτείας της εφαρμογής του νόμου (διοικητικές κυρώσεις).

Πρέπει να αποδεχθούμε ότι εάν οι διατάξεις αυτές κατασταλτικής («τιμωρητικής») φύσεως εφαρμόζονταν με συνέπεια, θα μπορούσαν να αποτρέπουν ιδιαίτερες επιβλαβείς συμπεριφορές ή/και θα συνέβαλαν καθοριστικά στην προστασία και διατήρηση των περιβαλλοντικών αγαθών. Ένα παράπονο που συχνά διατυπώνεται από τους πολίτες είναι ότι σε αρκετές περιπτώσεις η εφαρμογή τέτοιων διατάξεων αδρανεί ή είναι ατελής, διότι δεν ενεργοποιείται όσο και όπου πρέπει η διοίκηση. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αποτελεί η συχνή αδράνεια των αρμοδίων αρχών στην εφαρμογή της πολεοδομικής νομοθεσίας, όπου σε ο αυθαιρέτων συχνά καταφέρνει να ..φαίνεται στα μάτια της κοινωνίας ισχυρότερος από την εποπτεύουσα πολεοδομική αρχή.

(i) Παροχή πληροφοριών ή καταγγελία στην αρμόδια αρχή

Με τα δεδομένα αυτά, δεν μπορεί κανείς να αγνοήσει τον – κατά κοινή ομολογία καθ' όλα «άχαρο» ρόλο – που θα μπορεί να αναλάβει ο Πολίτης ενεργοποιώντας τις εκάστοτε αρμόδιες αρχές να ασκήσουν καταρχάς τις κατασταλτικές εξουσίες που έχουν, αφενός μέσω της παροχής πληροφοριών για αυθαίρετες συμπεριφορές και αφετέρου μέσα από την υποβολή γραπτών σχετικών καταγγελιών.

(ii) Καταγγελία στο Συνήγορο του Πολίτη & στους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος
Στο πλαίσιο αυτό, και πάλι πρέπει να επισημανθεί η δυνατότητα του Πολίτη να προσφύγει είτε στον Συνήγορο του Πολίτη είτε – όσον αφορά περιβαλλοντικά αγαθά – στους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος, θέτοντας υπόψη τους τα στοιχεία των αυθαίρετων συμπεριφορών των πολιτών και τις ατελείς ενέργειες της διοίκησης.

(iii) Παρέμβαση υπέρ της Διοίκησης

Κανείς καταλαβαίνει ότι τα ίδια ακριβώς βοηθήματα (αίτηση ακυρώσεως ή προσφυγές) που μπορεί να ασκήσει ο Πολίτης κατά της Διοίκησης όταν ενεργεί παράνομα, ασκούνται και από τους πολίτες εκείνους που παρανόμησαν και στους οποίους η Διοίκηση επιχείρησε να εφαρμόσει το νόμο, ασκώντας τις κατασταλτικές εξουσίες που της δίνει ο νόμος. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο Πολίτης που θέλει να ενεργήσει ως σύμμαχος του Νόμου και της Διοίκησης που ασκεί ορθά τα καθήκοντά της, μπορεί να παρέμβει υπέρ της Διοίκησης στις σχετικές δίκες – οι οποίες έχουν ξεκινήσει μεταξύ του αυθαιρετούντα πολίτη και της εποπτεύουσας αυτόν Διοίκησης -, υποβάλλοντας το σχετικό βοήθημα της παρέμβασης.